

Миколюк Д.О.

Київської національний університет імені Тараса Шевченка

СТАВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ДО СТУДЕНТІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ЯК ЧИННИК ЇХ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей ставлення викладачів закладів вищої освіти м. Києва до студентів із втратою слуху. У статті дається аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури з питань організації навчального процесу інклюзивного освітнього середовища для студентів з різною втратою слуху. Проведене дослідження показало різну готовність викладачів навчати студентів з порушеннями слуху, а також різний рівень методичної компетентності педагогів вищої школи та готовності педагогів створювати належні умови навчання для таких здобувачів. Результати дослідження показали, що потрібен індивідуальний підхід для студентів з різною втратою слуху, оскільки студентів з порушеннями слуху можна умовно поділити на дві категорії: жестомовні студенти й студенти, що володіють словесною мовою, що, у свою чергу, вимагає від педагогів вищої школи добирати різні прийоми й методи навчання для підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу здобувачами з порушеннями слуху. У статті зауважується, що педагоги вищої школи мають володіти інклюзивною культурою, що складається не тільки з володіння дидактичними знаннями, уміннями й навичками, а й мають плекати інклюзивні цінності, що виражаються у повазі, відсутності дискримінації здобувачів вищої освіти з інвалідністю, повинні сприяти створенню інклюзивного освітнього середовища, в якому здобувач з різними освітніми потребами може відчувати себе прийнятним та рівним. Метою даної статті є дослідження ставлення педагогів ЗВО до студентів з порушеннями слуху як одного із значущих чинників їх психологічного благополуччя в умовах інклюзивного освітнього середовища. Дослідження проводилось за допомогою авторської онлайн-анкети у Гугл-формі для педагогів ЗВО м. Києва. Педагогам були запропоновані питання, що стосуються наявності досвіду викладання здобувачам з порушеннями слуху, досвіду навчання й викладання в окремих інклюзивних групах, наявності досвіду спілкування з особами з порушеннями слуху. Також досліджувалися питання доцільності навчання студентів з порушеннями слуху в спеціальних чи загальних закладах вищої освіти, ставлення педагогів до присутності перекладача жестової мови; емоційні реакції педагогів при взаємодії зі студентами з порушеннями слуху та інше.

Ключові слова: інклюзивна компетентність, здобувачі вищої освіти з порушеннями слухової системи, індивідуальний підхід, інклюзивна культура, альтернативні методи навчання.

Постановка проблеми. Забезпечення доступу до якісної освіти для здобувачів вищої освіти з інвалідністю має вирішальне значення для їхнього розвитку та соціального й психологічного благополуччя. Крім осіб, що спілкуються виключно жестовою мовою, зростає кількість осіб з порушеннями слуху як кохлеарно імплантованих, так і носіїв слухових апаратів, які виховувалися в культурі чуючих, пройшли ґрунтовну слухову реабілітацію, навчалися в загальноосвітніх закладах освіти, спілкуються усною мовою та не володіють жестовою мовою. Серед таких осіб багато таких, що втратили слух в підлітковому й дорослому віці, а також внаслідок активних бойових дій, що продовжуються в Україні.

На думку Губарь О. Г., Демидової Ю. О., Савастру Н. І., викладачі, які працюють зі студентами з особливими освітніми потребами різних нозологій стикаються з новими викликами, такими як необхідність адаптації навчального матеріалу до різних потреб студентів. Професійний стандарт викладача вказує на необхідність навчати всіх студентів, незалежно від їхніх здібностей, обмежень та особливостей. Ці зміни передбачають розширення функціональних обов'язків викладачів, а також вимагають відповідності вимогам щодо освіти та особистих якостей для ефективного виконання професійних обов'язків в інклюзивному освітньому просторі [1, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ставлення викладачів вищої школи до студентів з інвалідністю є багатоаспектним поняттям і по-різному досліджується в психолого-педагогічній літературі. Губарь О.Г., Демидова Ю. О., Савастру Н. І. досліджували важливість методів навчання та психологічних аспектів у викладанні, особливо для інклюзивного навчання студентів з порушеннями здоров'я [1]. Тимчик О., Жукова Ю. розглядали питання про недостатню підготовку викладачів для роботи зі студентами з порушеннями зору та слуху [2]. Литовченко С.В. досліджувала труднощі соціальної інтеграції та навчання студентів з порушеннями слуху в університетах [3]. Фесун Г. і Канівець Т. вивчали вплив суспільних бар'єрів і ставлення на соціальну інтеграцію та самопочуття осіб з інвалідністю [4]. Калініченко І. О., Горбаньова С. В., Токаренко Н. М. досліджували роль інклюзивної культури та компетентності викладачів для успішного навчання здобувачів вищої освіти з різними нозологіями, включаючи порушення слуху [5]. Ротко О. та Клопота Є. провели комплексне дослідження готовності педагогів до роботи з учнями з різними особливими потребами [6]. Дмитрієва О. розглядала ефективні методи комунікації та навчання для студентів з порушеннями слуху [7]. Перес-Хорхе Д., Родригес-Хіменес М. д. К., Аріно-Матео Е., Соса-Гутієррес К. Х. досліджували готовність вчителів до роботи з учнями з втратою слуху та виявили, що лише чверть з них вважала себе готовими для цього, наголошуючи на значенні підготовки та підтримки молодих вчителів у цій сфері [8]. Сушарник Я.А., Марчак Т.А. звернули увагу на важливість доступності навчальних матеріалів та ресурсів для студентів з обмеженими можливостями у вищих навчальних закладах [9]. Головатенко Т. досліджувала індивідуалізацію навчання для студентів з особливими освітніми потребами з метою забезпечення їхнього успішного навчання та підвищення ефективності освітнього процесу [10].

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження ставлення викладачів вищої школи до студентів з порушеннями слуху, що відносяться до культури чуючих та культури Глухих та виклад окремих результатів проведеного нами емпіричного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Доступ до якісної вищої освіти вимагає від викладачів формування методичної компетентності у контексті інклюзивної освіти. На думку Губарь О. Г., Демидової Ю. О., Савастру Н. І. викладачі пови-

нні володіти різними методами навчання студентів, добре знати дидактичні прийоми та вміння їх застосовувати під час навчання. Крім того, вони повинні мати розуміння психологічних аспектів, що стосуються сприйняття знань і вмінь студентами. Особливо це важливо при організації інклюзивного навчального процесу для здобувачів з порушеннями здоров'я [1, с. 4, 8]. Однак, як зазначають Тимчик О., Жукова Ю., багато науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах не мають необхідної теоретичної підготовки і досвіду роботи зі студентами з порушеннями зору та слуху, оскільки їх освітня програма не включала вивчення тифло-та сурдопедагогіки. Працюючи зі студентами із особливими потребами, важливо використовувати індивідуальний підхід, розробляючи систему «розумного пристосування», яка допомагатиме забезпечити їм доступ до навчального матеріалу без зменшення вимог і обсягу роботи до опанування навчальним матеріалом [2, с. 78]

Втім, багатьом здобувачам освіти з порушеннями слуху вступ до закладу вищої освіти і початок навчання є важливим кроком у напрямку соціальної інтеграції. Проте такий досвід не завжди є позитивним через неготовність сучасних університетів створювати оптимальні умови для навчання студентів з порушеннями слуху. Також особистісні чинники, такі як низький рівень шкільної підготовки, індивідуальні особливості психофізичного розвитку та неадекватні життєві цілі, ускладнюють здобуття вищої освіти для осіб з порушеннями слуху [3, с. 1].

Як вважають Фесун Г., Канівець Т., основними перешкодами для включення осіб з інвалідністю у суспільство вважаються ставлення суспільства до них і існуючі бар'єри, а не самі обмеження в їх життєдіяльності або порушення здоров'я. Соціальне самопочуття людини з інвалідністю залежить від того, яку модель інвалідності вона приймає. Якщо людина з інвалідністю приймає соціальну модель інвалідності, це сприяє формуванню у неї позитивного соціального самопочуття, орієнтованого на її можливості і потенціал, а не на обмеження [4, с. 260]. Чим більше люди з інвалідністю інтегровані в суспільство і мають рівноправне соціальне ставлення, тим позитивніше вони сприймають себе і своє місце в ньому. Успішна соціальна інклюзія сприяє покращенню їх соціального самопочуття [4, с. 264]. Для того, щоб успішно навчати здобувачів вищої освіти різних нозологій, у тому числі й осіб з порушеннями слуху, викладачі ЗВО повинні воло-

діти інклюзивною культурою, яка ґрунтується на фундаментальних цінностях інклюзивної освіти. Викладачу з розвинутою інклюзивною компетентністю властиве аналізування та синтезування принципів і стратегій для створення доступного освітнього середовища, розвитку інклюзивної освіти; узагальнення та оцінювання стратегій для забезпечення доступності та розвитку інклюзивного навчального середовища; розроблення власних стратегій та надання рекомендацій щодо забезпечення доступності та розвитку інклюзивного освітнього середовища; застосування знань про складники інклюзивного навчання для створення інклюзивного навчального середовища [5, с. 17-18, 69].

Було проведене дослідженнями Ротко О., Клопотою Є. комплексне дослідження про досвід взаємодії з людьми з особливими потребами різних нозологій. У дослідженні взяли участь 598 педагогів з різних регіонів України, з яких 95,5% є жінками, а 4,5% – чоловіками. Учасники проходили опитування, починаючи з блоку запитань про їх досвід взаємодії з людьми з особливими потребами. Виявлено, що 93,5% респондентів мали такий досвід, 5,4% не мали жодного досвіду. Було проведено опитування щодо місця навчання дітей та студентів з особливими освітніми потребами. За результатами, більшість опитаних (61,4%) вважають, що такі діти мають навчатися в загальноосвітніх школах. При цьому близько 40% респондентів вважають, що діти з особливими освітніми потребами мають навчатися в ізольованих умовах: 19,7% віддали перевагу спеціальним загальноосвітнім закладам, а 18,9% висловили погляд на окремі класи для таких дітей у звичайних школах. Опитування підкреслило необхідність подолання стереотипів у сфері освіти дітей з особливими потребами та акцентувало на важливості підготовки педагогів до роботи з усіма учнями без винятку. Більшість опитаних педагогів (80,6%) розглядають особливі потреби як комплексне явище. Для 14,9% респондентів особливі потреби пов'язуються з процесом соціалізації, 2,5% вважають, що ці потреби проявляються лише у взаємодії з оточуючими, а 2% вбачають їх лише у процесі освіти. Ці результати вказують на те, що більшість учасників опитування розуміють, що інклюзивний освітній простір потребує від педагога не лише забезпечення освітніх можливостей, але й активної участі у створенні умов для повноцінного життя дітей з особливими освітніми потребами. Аналіз даних показав, що лише третина респондентів (31,4%) розуміють, що готов-

ність до роботи в інклюзивному освітньому середовищі вимагає не лише теоретичної та практичної підготовки, але й враховує важливість комплексу особистісних якостей педагога. Ці якості включають розуміння викликів інклюзивного навчання, готовність вирішувати їх, ефективну діяльність як самостійно, так і у команді спеціалістів, усвідомлене здійснення діяльності з можливістю прогнозування результатів, а також гнучкість і готовність до постійного професійного розвитку. Близько 30% опитаних вбачають готовність до роботи в умовах інклюзивного освітнього простору у теоретичній підготовці педагогів, що охоплює знання методик і принципів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Деякі опитані (також близько 30%) вважають, що готовність забезпечується середовищем і умовами освітнього закладу, такими як архітектурна доступність, обладнання та матеріально-технічні характеристики. У відповідь на питання про цікавість питаннями інклюзії та інтеграції поза межами професійної діяльності було отримано такі результати: 87,8% респондентів виявили зацікавленість і використовують додаткові ресурси для отримання інформації на цю тему. 9,9% визнали, що їм не потрібно більше детально вивчати це питання, і лише 2,3% відповідають, що їх не цікавить ця тема. Цікавим є те, що автори дослідження виявили таку закономірність, що більшості опитаних, які не виявили зацікавленості з питань інклюзії або визнали, що це не потрібно, мають педагогічний стаж 16 років або більше. З іншого боку, майже 90% респондентів виявили зацікавленість у поновленнях інклюзії, використовуючи різні джерела, такі як періодичні видання, веб-ресурси, конференції та онлайн-курси. У відповідь на питання про поширеність дискримінації у закладах вищої освіти щодо студентів з інвалідністю отримано такі результати: більшість респондентів (50,8%) вказали, що не мають достатньої інформації, оскільки більшість з них працюють у школах загальної середньої освіти і не знайомі з ситуацією в закладах вищої освіти. Також 32,2% учасників опитування відповіли «ні», щодо поширеності дискримінації, а 16,8% визнали, що таке явище є присутнім у вищих навчальних закладах. У відповідь на питання про легкість особистого спілкування з людьми з особливими освітніми потребами, більшість опитаних педагогів (62,5%) зазначили, що існують труднощі, але в цілому вони змагаються з цим. 31,6% відповіли, що спілкування з такими особами є легким. Тільки 3% від учасників опитування вважають це дуже важким, а 2,8% вибрали

варіант «важко відповісти». Майже 84% респондентів відповіли, що готові до взаємодії зі студентами з особливими освітніми потребами. 12,2% учасників опитування вибрали варіант «важко відповісти», а лише 3,5% відповіли «ні». Ці дані, у цілому підтверджують позитивну тенденцію серед респондентів щодо готовності до взаємодії з учнями та студентами з особливими освітніми потребами. Більшість респондентів (56%) зрозуміли сутність інклюзивного навчання цілком. Для 42,3% учасників опитування це питання вимагає більш детального роз'яснення, тоді як для 1,7% поняття інклюзивного навчання є зовсім незрозумілим. Понад половина респондентів (51,5%) вважає, що можуть виникати непорозуміння та труднощі під час їхньої взаємодії зі здобувачами освіти з особливими потребами. Додатково 41,8% опитаних вважають, що взаємодія з такими особами можлива, але можуть виникати деякі складнощі [6, с. 26-34].

Аналіз наукової літератури показав, що викладачі, як правило, позитивно ставляться до студентів з порушеннями слуху, але відчувають брак досвіду у спілкуванні з цією аудиторією. Викладачі визнають, що лекції, орієнтовані лише на слухове сприймання, не є ефективним методом роботи зі студентами з порушеннями слуху через труднощі з розумінням усного матеріалу цієї категорією студентів, і вважають, що це може негативно впливати на навчання і мотивацію групи. На думку викладачів важливо працювати індивідуально з окремими студентами з порушеннями слуху, щоб пояснювати термінологію і допомагати їм розуміти причинно-наслідкові зв'язки між подіями. Куратори академічних груп відзначають потребу у пояснювальній роботі зі студентами, які мають проблеми зі слухом, і підкреслюють важливість створення позитивного психологічного середовища в групі. Викладачі найчастіше використовують письмову форму навчання, таку як конспект, і стимулюють студентів самостійно здобувати інформацію для подальшого аналізу або створення презентацій. Студенти з проблемами слуху відзначають складнощі засвоєння великої кількості матеріалу під час занять через обмежене слухове сприйняття. Вони найбільш ефективно сприймають інформацію за допомогою візуальних матеріалів, таких як текстові фрагменти, таблиці або схеми. Конспектування лекційного матеріалу для них є складним через особливості їхнього сприйняття та рівень розвитку мовлення [7, с. 50-51]. Студенти з порушеннями слуху віддають перевагу самостійній роботі у формі напи-

сання рефератів та створення презентацій. Ці завдання дозволяють їм розкрити свій потенціал без дискомфорту, який може виникати під час усного опитування. Крім того, на думку Дмитрієвої О. під час пошукової роботи студенти активізують свою інтелектуальну діяльність, поповнюють словниковий запас і можуть знайти значення невідомих слів у словниках чи електронних системах. Виконання тестових завдань або усного опитування за умови супроводу перекладача-дактилолога також вважається зручним для них [7, с. 52].

Дмитрієва О. зазначає, що корисно проводити тренінги з дактилології та жестової мови для викладачів і студентів без проблем зі слухом, щоб ознайомити їх зі способами комунікації студентів з порушеннями слуху і навчити елементарних навичок спілкування з ними. Здобувачі освіти з порушеннями слуху високо цінують такі ініціативи викладачів і одногрупників, готові допомагати в цих питаннях та пишаються своїми унікальними знаннями. Ці заходи, на думку автора, сприяють позитивному психологічному клімату в академічній групі та на робочому місці, сприяють взаємодії між студентами з різними потребами та підвищують самооцінку та емпатію серед усіх учасників [7, с. 53]. Перед початком лекцій важливо надавати студентам з порушеннями слуху роздрукований конспект матеріалу, щоб вони могли передбачити зміст лекції заздалегідь. Під час проведення занять корисно використовувати візуальні матеріали, такі як таблиці, схеми, графіки.

Дмитрієва О. вважає, що слід використовувати альтернативні методи навчання, такі як відео з субтитрами, мультимедійні засоби та електронні конспекти лекцій. Студентів з порушеннями слуху варто заохочувати використовувати диктофони та аудіоапаратуру для підсилення звуку під час лекцій [7, с. 54].

Іноземні дослідники Перес-Хорхе Д., Родригес-Хіменес М. д. К., Аріно-Матео Е., Соса-Гутієррес К. Х. (Pérez-Jorge D., Rodríguez-Jiménez M. d. C., Ariño-Mateo E., Sosa-Gutiérrez K. J.) у 2021 році провели дослідження у формі опитування. Згідно з опитуванням, 48,4% вчителів мали досвід роботи з учнями з порушеннями слуху, тоді як 51,6% не мали такого досвіду. Щодо готовності працювати з учнями із втратою слуху, лише 25% вчителів вважали себе готовими, у той час як 75% не відчували такої готовності. Дослідники зауважили, що молодші вчителі, які отримали підготовку щодо роботи з учнями з обмеженими можливостями, відчують себе краще підготов-

леними для навчання таких учнів. Вони оцінюють свої знання і навички більш позитивно у контексті адекватної реакції на різноманітні потреби цих учнів [8, с. 6, 16].

На думку Сушарник Я.А., Марчак Т.А., у вищих навчальних закладах необхідно забезпечити доступність всіх матеріалів і ресурсів для навчання студентів з обмеженими можливостями. Це означає, що всі навчальні матеріали повинні бути доступними і придатними для використання людьми з різними видами обмежень, такими як візуальні, слухові або фізичні обмеження [9, с. 94].

Дослідник Головатенко Т. переконана в необхідності індивідуалізації освітнього процесу для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, щоб врахувати їхні унікальні характеристики й особливості, з метою покращення ефективності навчання [10, с. 113]. Основна мета індивідуалізації у вивченні дисципліни полягає в створенні оптимальних умов для студента з метою зменшення негативного впливу певних обмежень на навчання, не змінюючи при цьому основних результатів навчального курсу. Студент може отримати список запитань, які будуть задані під час занять, щоб він мав можливість підготуватися до відповіді заздалегідь. Дослідниця посилається на успішне використання такої практики у Стенфордському університеті. У цьому університеті після отримання підтвердження від Відділу здобувач освіти передає копію цього листа викладачеві курсу. На веб-сторінках Відділів зазвичай є шаблони таких листів для подальшого використання здобувачами освіти. Викладач ознайомлюється з вмістом листа та запропонованими способами індивідуалізації, визначає, які зміни потрібно внести в курс і чи не передбачають вони зміни цілей курсу. Після цього зазвичай рекомендується викладачеві призначити зустріч зі студентом для обговорення рекомендацій в листі, зручним для здобувача освіти способом їх реалізації, що не змінює основний зміст і цілі курсу. Викладачі отримують разом із листом-рекомендацією також посилення на ресурси Відділу та поради щодо мовних висловів, які можна використовувати у розмові зі студентом [10, с. 121].

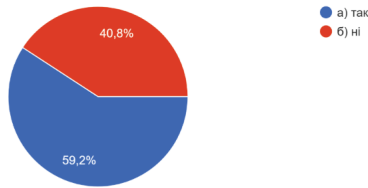
Нами проведено емпіричне дослідження щодо ставлення викладачів ЗВО до здобувачів вищої освіти з порушеннями слуху. Всього в опитуванні взяли участь 71 викладач з різних закладів вищої освіти міста Києва, зокрема, 50,7% викладачів – з Київського національного університету імені Тараса Шевченка; 7% – з Відкритого між-

народного університету розвитку людини «Україна»; 5,6% – з Київського національного університету імені Бориса Грінченка; 7% – з Київського національного лінгвістичного університету; 2,8% – з Київського педагогічного університету імені Михайла Драгоманова; 26,9% опитаних – з інших закладів вищої освіти. Розподіл за статтю: 67,6% жінок; 32,4% – чоловіки. В цьому опитуванні представлений широкий віковий діапазон учасників дослідження від 25 до 78 років.

На запропоноване питання щодо викладання в групах, де є студенти з порушеннями слуху, відповіді розподілились таким чином, що 81,7% викладачів ніколи не викладали в таких групах; 18,3% мають досвід викладання в групах, де є особи зі слуховою депривацією. На питання щодо знання особливостей освітніх потреб студентів з порушеннями слуху, респонденти відповіли таким чином: 53,5% викладачів не знають про ці потреби, а 46,5% – в курсі цих потреб. Не всі викладачі пройшли підвищення кваліфікації стосовно організації інклюзивного освітнього процесу і не мають досвіду роботи з особами з порушеннями слуху. Такі результати свідчать про необхідність удосконалення доступності освіти для студентів з порушеннями слуху, надання підтримки викладачам у вивченні методів навчання цієї аудиторії, розробку спеціалізованих курсів або матеріалів для студентів з порушеннями слуху та використання технологій, що полегшують навчання. Також можуть бути корисними програми стажування для викладачів та обмін досвідом з колегами, які вже працюють з цією аудиторією.

На рис. 1. вказано результати відповіді на питання: «Чи хотіли б Ви навчати студентів з порушеннями слуху в інклюзивних групах?» Згідно з отриманими результатами, 59,2% відповіли «так», тоді як 40,8% відповіли «ні». Це означає, що більшість опитаних висловили бажання навчати студентів з порушеннями слуху в інклюзивних групах, в той час як 40,8% не виявили такого бажання. Ці результати свідчать про позитивне ставлення більшості викладачів до інклюзивної освіти для студентів з порушеннями слуху. Бажання навчати їх у інклюзивних групах може свідчити про готовність викладачів до роботи з різноманітними аудиторіями та бажання створити відкрите та сприйнятливое навчальне середовище для всіх студентів. Таке ставлення може сприяти взаємному зростанню та навчанню як для студентів з порушеннями слуху, так і їхніх однокурсників з типовим розвитком.

6. Чи хотіли б Ви навчати студентів з порушеннями слуху в інклюзивних групах?
71 відповідь

Рис. 1. Ставлення до викладання в інклюзивних групах

На запитання щодо соціальної складової взаємодії з особами з порушеннями слуху, то 53,5% опитаних відповіли, що мають знайомих, друзів, родичів з порушеннями слуху, а 46,5% – не мають такого досвіду. Викладачі з досвідом взаємодії з особами з порушеннями слуху можуть мати більше розуміння їхніх потреб та викликів, пов'язаних з навчанням та соціальною адаптацією. Це може також впливати на їхнє бажання працювати з цією аудиторією або підтримувати інклюзивні програми в освіті. Тим, хто не має такого досвіду, може бути корисно отримати додаткову інформацію та підготовку щодо взаємодії з особами з порушеннями слуху.

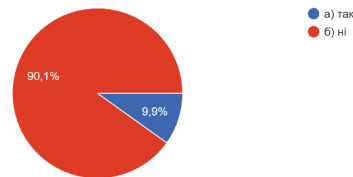
Дослідження показало, що 73,2% викладачів мають досвід спілкування й стикалися з глухими та особами зі зниженим слухом. Ці результати ще більш підкреслюють важливість інклюзивної освіти та соціальної інтеракції з особами з порушеннями слуху.

На рис. 2. можна побачити результати відповіді на питання стосовно навчання студентів з порушеннями слуху тільки у спеціальних закладах вищої освіти для студентів з порушеннями слуху. 90,1% викладачів вищої школи відповіли, що здобувачі вищої освіти з порушеннями слуху мають навчатися в різних закладах вищої освіти, а 9,9% опитаних вважають, що для такої категорії осіб потрібно створювати певні умови в спеціальних закладах освіти. Отримані результати підкреслюють важливість інклюзивної освіти, де студенти з різними потребами мають можливість навчатися разом з іншими.

На запитання щодо доцільності навчання студентів із зниженим слухом в окремих групах в закладах вищої освіти, то 78,9% викладачів стверджують, що студенти не повинні навчатися в окремих групах, і тільки 21,1% бачать навчання таких студентів в окремих групах. Отже, більшість викладачів вважають, що студенти з порушеннями слуху можуть успішно і ефективно

навчатися разом з іншими студентами у загальних групах у ЗВО. 21,1% викладачів вважають, що студенти із зниженим слухом мають навчатися виключно в окремих групах, ймовірно, цей підхід ґрунтується на впевненості викладачів, що в окремих групах студенти із зниженим слухом матимуть кращий доступ до ресурсів і підтримки, спрямованої на їхні особливі освітні потреби.

9. Чи вважаєте Ви, що студенти з порушеннями слуху повинні навчатися тільки у спеціальних закладах вищої освіти?
71 відповідь

Рис. 2. Ставлення до інклюзивної освіти осіб з порушеннями слуху

У проведеному опитуванні досліджувалися основні емоційні реакції викладачів при взаємодії зі студентами з порушеннями слуху. Отже, 59,2% викладачів зазначають, що вони внутрішньо відчувають співчуття таким студентам зі значними порушеннями слуху. Внутрішнє відчуття співчуття може впливати на стосунки зі студентами, а також на підхід до навчання та підтримки їхніх освітніх потреб. А 57,7% опитаних викладачів висловились, що вони відчувають бажання допомогти таким студентам. Це свідчить про позитивну готовність викладачів до активної підтримки цих студентів у навчанні та адаптації до їхніх потреб. 16,9% викладачів висловили зацікавленість до студентів з порушеннями слуху. Це може означати бажання краще зрозуміти їхні особливості та впливати на навчальний процес. 14,1% відчувають сум до таких студентів. 5,6% викладачів відчувають тривогу; 5,6% відчувають байдужість. А 4,2% відчувають пригнічення.

Щодо ставлення до жестової мови. 100% викладачів стверджують, що вони адекватно ставляться до жестової мови й розглядають її як один із засобів спілкування жестомовних.

Щодо ситуації булінгу, то 97,2% висловили готовність протидіяти цькуванню студентів з порушеннями слуху. Це свідчить про серйозне ставлення до проблеми булінгу і готовність вжити заходів для захисту студентів вразливої категорії. Явна позиція викладачів у протидії цькуванню студентів з порушеннями слуху свідчить про засудження будь-якої форми насильства або дис-

кримінації в освітньому середовищі. Готовність викладачів діяти проти цькування таких студентів підкреслює важливість створення безпечного та включити для всіх учасників навчального процесу.

В запропонованій анкеті для викладачів ЗВО було таке питання: «Чи стали б Ви у разі наявності в групі студента з порушеннями слуху читати лекції з використанням певних прийомів, з метою зробити її доступнішою?». Варіанти таких прийомів наводилися в анкеті. Можна було обирати декілька варіантів відповідей. Відповіді були такими:

- 46,5% опитаних уповільнили б темп своїх лекцій;
- 64,8% викладачів більш розбірливо артикулювали під час лекцій;
- 76,1% опитаних використовували б більше презентацій у лекції;
- 64,8% викладачів вважають, що необхідно завчасно надати студенту з порушеннями слуху короткий конспект своїх лекцій, або тез своїх лекцій;
- 62% вважають, що варто завчасно надати список джерел за темою лекції;
- 28,2% викладачів вважають, що під час лекції будуть сподіватися на інших студентів групи у наданні допомоги у навчанні студенту з порушеннями слуху;
- 2,8% жоден із варіантів відповідей.

Відповіді показали, що більшість викладачів розуміють потреби здобувачів вищої освіти з порушеннями слуху і готові співпрацювати з ними. Адже, завчасно наданий короткий конспект, або тези лекції здобувачам з порушеннями слуху дозволяє студентам підготуватися до лекції та краще розуміти її хід. Завчасно наданий список літературних джерел дає змогу поглибити знання та підвищити доступність інформації не тільки для осіб з порушеннями слуху, а й для решти студентів. Трохи сповільнений темп читання лекцій для студентів з порушеннями слуху дасть можливість краще сприймати зміст лекції, особливо коли працює викладач жестової мови. 94,4% викладачів вважають за потрібне надсилання короткого конспекту лекцій на електронну пошту студента з порушеннями слуху. Це свідчить про готовність викладачів співпрацювати і забезпечити доступність навчального матеріалу для цієї категорії студентів.

У ситуації ненадання відповіді під час семінарського заняття студентом з порушеннями слуху (з можливістю обранням декількох варіан-

тів відповідей), то 64,8% викладачів продублюють питання в чат. Це дозволяє студенту прочитати питання і надати відповідь письмово. 57,7% викладачів з'ясують причину відмови відповісти на питання після закінчення пари і намагатимуться допомогти. Це свідчить про бажання викладачів забезпечити можливість студенту дати відповідь поза парною, коли, можливо, буде більше часу або зручніші умови для спілкування. 57,7% опитаних повторять питання ще більш розбірливо. Це дозволяє забезпечити краще сприйняття інформації та допомагає студенту дати адекватну відповідь. Ці результати підкреслюють важливість комунікаційних стратегій для забезпечення ефективної взаємодії між викладачами і студентами з порушеннями слуху. Гнучкість і спрощення комунікації можуть значно полегшити навчання та сприяти активній участі студентів у навчальному процесі.

Щодо питання можливої присутності перекладача жестової мови на лекції, відповіді такі: 87,3% викладачів стверджують, що перекладачі не заважають і не переривають навчальний процес. Позитивне ставлення викладачів до перекладачів жестової мови також підтверджує їхню підтримку доступності освіти для всіх студентів, включаючи тих, хто користується жестовою мовою. Решта викладачів відповіли, що наявність перекладача жестової мови, їм заважатиме читати лекцію.

64,8% викладачів висловили свою потребу у методичній допомозі при організації навчального процесу із студентами з порушеннями слуху. Це свідчить про їхню свідомість і готовність адаптувати викладання свого предмету до потреб студентів з порушеннями слуху. 35,2% опитаних стверджують, що не потребують методичної допомоги.

Висновки. Дослідження показало, що переважна більшість опитаних викладачів закладів вищої освіти міста Києва готові навчати студентів з порушеннями слуху, готові адаптувати матеріали своїх лекцій до освітніх потреб таких студентів, володіють основами інклюзивної освіти та мають певні компетенції у роботі з такою аудиторією. Втім, результати показали, що викладачі вищої школи все ж таки потребують кваліфікованої методичної допомоги. Отже, є необхідність у створенні методичних рекомендацій щодо роботи зі студентами з порушеннями слуху як жестомовними, так і тими, хто спілкується усною мовою. Для того, щоб навчання здобувачів освітніх послуг з порушеннями слуху було ефективним, варто у кожному університеті затвердити

перелік конкретних інклюзивних послуг для різних видів нозологій, у тому числі й для різних видів осіб з порушеннями слуху (жестомовних й для тих, хто спілкується усно).

Список літератури:

1. Губарь О. Г., Демидова Ю. О., Савастру Н. І. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти: компетентності та підходи. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. DOI: 10.5281/zenodo.10245466.
2. Тимчик О., Жукова Ю. Формування інклюзивного простору в сучасному університеті: індивідуалізація та уніфікація. *Освітологічний дискурс*. 2021. Том. 32, № 1. С. 69–86. DOI: 10.28925/2312-5829.2021.1.5.
3. Литовченко С. В. Особливості навчання осіб з порушеннями слуху у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00. 03. Київ, 2006. 18 с.
4. Фесун Г., Канівець Т. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність та перспективи розвитку: колективна монографія у 2 частинах. Частина 1. Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні / за ред. С.П. Миронової, Л.Б. Платаш. – Чернівці: Технодрук, 2021. – 352 с.
5. Калініченко І. О., Горбаньова С. В., Токаренко Н. М. Готовність до інноваційної діяльності: розвинення професійної та інклюзивної компетентностей педагога-майстра: електрон. навч.-метод. посіб. / упоряд. : І. О. Калініченко, Н. І. Білик; за наук. ред. Н. І. Білик. Полтава: ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2024. – 170 с.
6. Ротко О., Клопота Є. Дослідження сформованості особистісної готовності педагогів до роботи в інклюзивному освітньому просторі. *Психологічний часопис*. 2023. Т. 9, № 5. С. 25–37. <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.5.3>
7. Дмитрієва О. Окремі аспекти організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з порушеннями слуху // Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність та перспективи розвитку: колективна монографія у 2 частинах. Частина 1. Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні / за ред. С.П. Миронової, Л.Б. Платаш. – Чернівці: Технодрук, 2021. С.53, 54.
8. Pérez-Jorge D., Rodríguez-Jiménez M. d. C., Ariño-Mateo E., Sosa-Gutiérrez K. J. Perception and attitude of teachers towards the inclusion of students with hearing disabilities. *Education Sciences*. 2021. Vol. 11, № 4. P. 1–17. DOI: 10.3390/educsci11040187.
9. Сушарник Я. А., Марчак Т. А. Особливості професійної діяльності науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти під час організації інклюзивного навчання для студентів з ООП. *Інклюзія і суспільство*. 2023. № 1. С. 94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-1-11>.
10. Головатенко Т. Досвід індивідуалізації в опануванні навчальних дисциплін студентами в американських ЗВО. *Освітологічний дискурс*. 2024. Том 1, № 1. С. 112–130. DOI: 10.28925/2312-5829.2024.18

Mykoliuk D.O. ATTITUDE OF THE TEACHERS OF HIGHER SCHOOL TOWARDS STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS AS A FACTOR OF THEIR PSYCHOLOGICAL WELL-BEING

The article is dedicated to the study of the peculiarities of the attitude of teachers of higher education institutions of Kyiv to students with hearing loss. The article provides an analysis of modern psychological and pedagogical literature on the organization of the educational process of an inclusive educational environment for students with various types of hearing loss. The conducted research showed different willingness of teachers to teach students with hearing impairments, as well as different level of methodological competence of higher school teachers and teachers' willingness to create appropriate learning conditions for such learners. The results of the study showed that an individual approach is needed for students with different types of hearing loss, since students with hearing impairments can be conditionally divided into two categories: sign-language students and students with verbal language, which, in turn, requires higher school teachers to select different techniques and teaching methods to increase the level of assimilation of educational material by learners with hearing impairments. The article notes that higher education teachers should have an inclusive culture, which consists not only of the possession of didactic knowledge, skills and abilities, but should also nurture inclusive values expressed in respect and non-discrimination of higher education students with disabilities, should contribute to the creation of an inclusive an educational environment in which a student with different educational needs can feel accepted and equal. The purpose of this article is to study the attitude of teachers of higher education institutions to students with hearing impairment as one of the significant factors of their psychological well-being in the conditions of an inclusive educational environment. The research was conducted with the help of the author's online questionnaire in Google form for teachers of secondary schools in Kyiv. Educators were asked questions related to the availability of experience in teaching students with hearing impairments, experience in learning and teaching in separate inclusive groups, availability of experience in communicating with persons with hearing

impairments. The question of the expediency of teaching students with hearing impairments in special or general institutions of higher education, the attitude of teachers to the presence of a sign language interpreter was also investigated; emotional reactions of teachers when interacting with students with hearing impairments, etc.

Key words: *inclusive competence, students of higher education with auditory system disorders, individual approach, inclusive culture, alternative learning methods.*